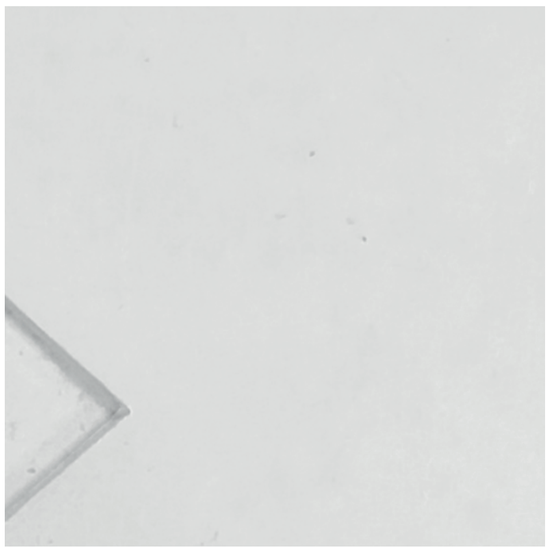

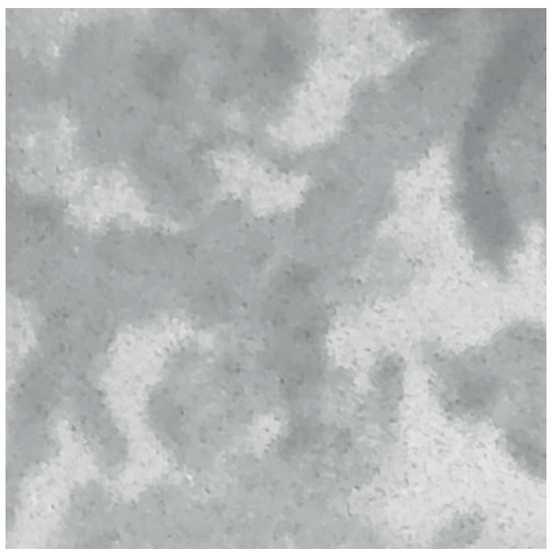

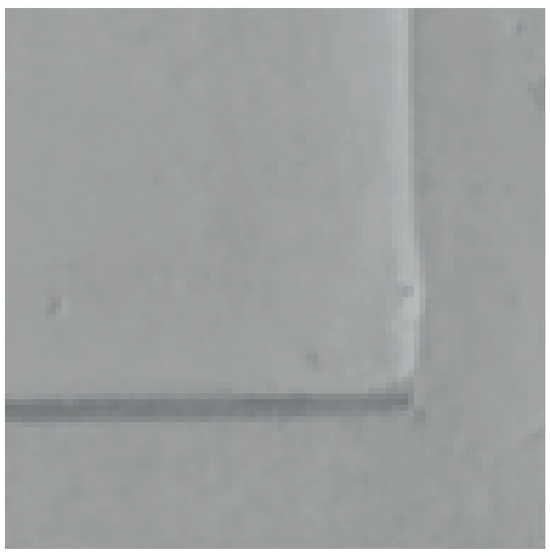

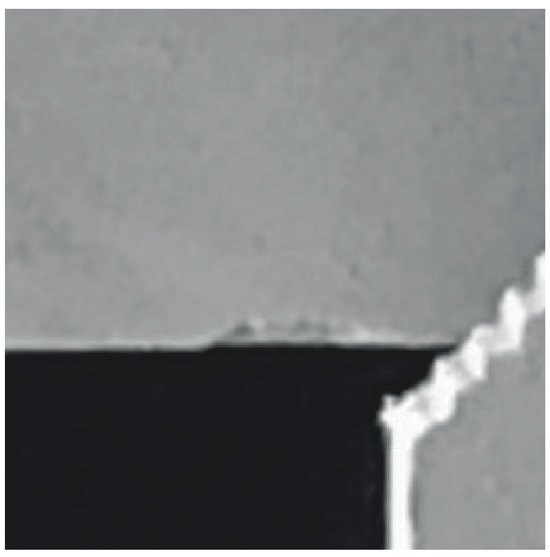

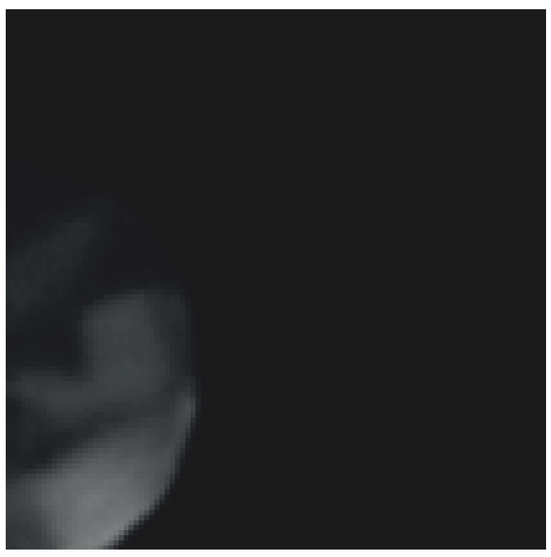

EÖTVÖS ÚT 48.
EMLÉKANTOLÓGIA

Eötvös út 48.

emlékantológia

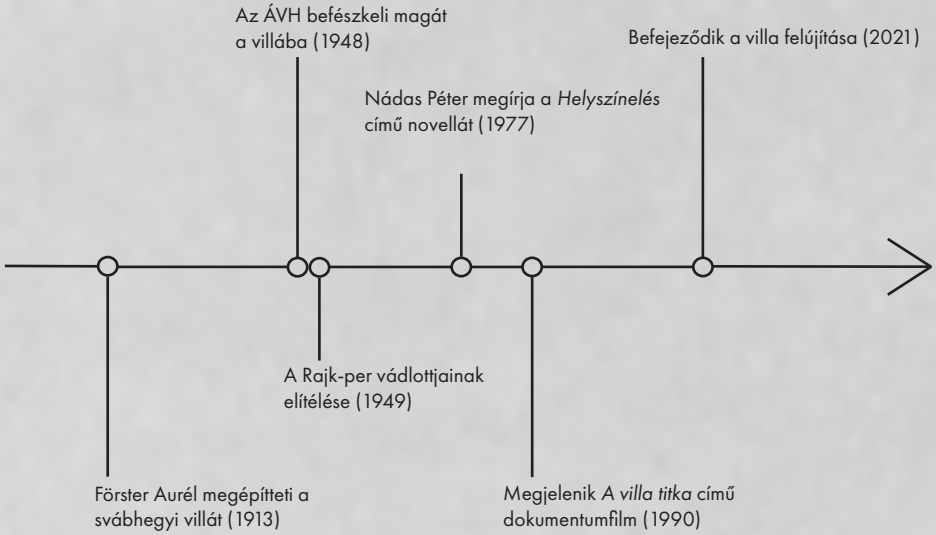

A villa

Az Eötvös út 48. szám alatt álló villa a 70-es években mint nyaralóépület működik a Svábhegyen, ahova Nádas Péter egy ott üdülő ismerőse hívására ellátogat. Ismerőse a háziak elejtett szavaiból és a szobák párnás ajtajait látván sejti meg, hogy a villa korábban nem nyaraló volt. Nádas Péter gyerekkorából jól ismerte a házat, szüleivel egy időben nem messze laktak, gyakran járt síelni a közeli Normafára. Ismerőse elmesélései eszébe juttatják a Rajk-per egyik vádlottjának, Szász Bélának emlékiratait, akit a budai hegyekben vallattak valahol egy villában. Nádas Péter körbejárja a villát és beazonosítja a vallatások színhelyét a leírások alapján. Felfedezését a *Helyszínelés*[1] című novellájában rögzítette, amely először a szamizdatkorszakban, a *Napló*ban jelent meg, saját fényképekkel illusztrálva.

A villát 1913-ban építtette Förster Aurél, egyetemi tanár, majd a második világháborút követően vált az ÁVH titkos börtönévé. Szász Béla évekig elhúzódó vallatásait a *Minden kényszer nélkül*[2] című művében írja le dokumentarista alapossággal. A villába bekötött szemmel vitték minden alkalommal, csak az utazás hangjaiból, hosszából és a kanyarokból sejtette, hogy valahol a budai hegyekben tartják fogva. Az épület szinte minden helyisége a vallatások színtere volt, a vádlottakat a pincében őrizték, innen vitték őket egyik vallatószobából a másikba a szűkülő lépcsőházon keresztül.

1956 novemberében Mikó József operatőr felvételeket készített[3] az ÁVH üresen hagyott villájáról. A filmes dokumentáció 1990-ben került elő, amelyet egy Szász Bélával, Nádas Péterrel, és a gyerekkorát a villában töltő Vágó Zoltánnéval készített riporttal adták közre a televízióban[4].

Az épület ma a Normafa Kapu és Látogatóközpont fogadóépülete, felújítása 2021-ben fejeződött be a Benczúr-Weichinger Stúdió tervei alapján. Az ÁVH-villa felújítása továbbírás helyett jóval inkább felülírja és elfedi a hely történetének rétegeit, ezért érezzük aktuálisnak, hogy alkotásunkban a villa emlékezetével foglalkozunk.

A Svábhegy a 20. század elejétől kezdve politikailag és történelmileg a város egyik legsűrítettebb, titkoktól hemzsegő pontja. Az ÁVH-villáról ezentúl számos anyagot találunk az egyes évtizedekből, különböző nézőpontokból, ami kifejezetten rétegzetté teszi a hely emlékezetét.

1 NÁDAS Péter: Helyszínelés. *2000* , I. évf. 1989/1, 19-27.
2 SZÁSZ Béla: Minden kényszer nélül. Budapest: Európa Könyvkiadó, 1989.
3 MIKÓ József: A titkos ÁVH-villa. *Nemzeti Filmintézet Magyarország*, 2020. https://filmarchiv.hu/hu/cikk/a-forradalom-operatore-100-eve-szuletett-miko-jozsef
4 A villa titka (Dokumentumfilm). *Valóság*, XXXIV. évf., 1991/1, 86-94.

Kísérleti alkotás

Szász Béla egyes visszaemlékezéseinek sokszor fontos támpontjai maguk a terek, ahol a vallatások fázisait készítette elő az ÁVH az eredetileg lakóháznak szánt épületben. Nádas Péter ezeket, a villa tereit felidéző emlékeket, leírásokat eleveníti fel, hogy beazonosítsa az előtte feltáruló villát, majd az így szerzett tapasztalatait Szász Bélától vett idézetekkel átszőve rögzíti novellájában.

Alkotásunkkal nem a novella megfilmesítése a célunk, inkább kísérletet szerettünk volna tenni az emlékekben megjelenő szubjektív tér feltérképezésére, vizuálisan megragadni és bemutatni, hogy a terek karakteres jellemzői milyen fogódzópontot jelentenek az emberi emlékezetnek. Animációnkat a *Helyszínelés* című novella vizuális kísérőjének szánjuk, amellyel a térérzékelés szempontjából tovább vizsgáljuk a történeteket. Alkotásunkkal szeretnénk a villa emlékezetét még rétegzettebbé tenni.

Összegyűjtöttük a villa tereit felelevenítő visszaemlékezéseket, archív fényképeket, felvételeket, amelyek alapján igyekeztük visszafejteni, hogy az épület mely terei, részletei adhatnak kapaszkodót az emlékezetnek. Továbbá ezek hogyan torzulnak az ember memóriájában az ott történtek hatására, illetve fordítva: egy-egy részlet milyen emléket képes behívni tudatunkon kívül. Szász Béla a vallatószobák jellegzetességei alapján tudta számontartani kihallgatásait. Az ő térérzékelésében az információhiány is befolyásoló tényező, nem tudta, hol tartják fogva, nem ismerte az épületet, így a terekről alkotott rövid benyomások alapján próbálta fejében összeállítani a villa elrendezését.

Filmünkben a villa emlékezetét eltérő aspektusokból vizsgáljuk, különböző emlékezési típusokat mutatunk be egymást követő rövid jelenetekben. A snittek kiválasztásához az összeszedett anyagokból – főképp a novellából, Szász Béla emlékirataiból, Mikó József felvételeiből és Nádas Péter fényképei közül – kigyűjtöttük a legemblematikusabb, többször visszatérő motívumokat (hatszögletű szoba, mintázatok, megvilágítás, lépcsőház) tartalmazó fényképeket és szövegrészleteket. Ezek mindegyikéhez elemző maketteket készítettünk, amelyek segítségével a jelenetekben az adott történethez vagy képhez kapcsolódó emlék fő támpontjait hangsúlyozzuk ki. A snittek címei a vizsgált terekre vagy részletekre utalnak.

A jelenetek megformálásában egyáltalán nem volt célunk a szörnyű történetek megjelenítése, a villa szellemvasútszerű bemutatása. Éppen azt találjuk hátborzongatónak, hogy Szász Béla történetei egy átlagosnak mondható lakóépületben játszódtak. A korabeli felvételekről jól látszik, hogy a helyiségek berendezése többnyire teljesen hétköznapi, szinte otthonos.

A visszaemlékezésekben sem maguk a terek leírásai, hanem az azokban történt események borzasztják el az olvasót, mégis utólag a terekhez társítjuk a traumatikus emlékeket. Alkotásunkban is valójában a természetesség lehet hátborzongató, a madármintás tapéta, a redőnyön át beszűrődő fény, vagy ahogyan az Andrássy út 60-ból könnyedén eljutunk a svábhegyi villába. Mindez éles kontrasztban áll a címben szereplő villában zajlott borzalmakkal.

Ehhez a gondolatmenethez kapcsolódik a filmet végigkísérő madárcsicsergés, amely hol elhalkul – hol kiélesedik. A Normafa a vallatások idején is kedvelt kirándulóhely volt, ahova a családok hétvégente mit sem sejtve jártak ki a közeli városból. A villa a város és a természet határán áll, kellő távolságra a figyelemtől, ugyanakkor – hogy ne keveredjen gyanúba – valamennyire szem előtt is. Hasonló természetességgel, ahogyan a madarak csiripelnek a fák ágain.

A film valójában meditatív képsor, a jelenetek közt nincs alá-fölé rendeltség, a gyűjtemény tulajdonképpen bármikor folytatható, ahogyan az épület emlékezete is íródik tovább. A makettjeink az elemzés és a vizuális megjelenítés fő eszközei. Legtöbbjük kísérleti tárgy, amelyeknek működését a hangsúlyozni kívánt karakterisztikus téri jellemzők bemutatására találtunk ki. Készült olyan makett, amire vetítettünk vagy különálló elemekből raktuk össze. Emellett kísérleteztünk olyan makettek készítésével, amelyeket archív fényképek ihlettek. A fényképeken egy-egy érdekes részlet megragadta a figyelmünket, és ezeket térbe helyezve, majd mozgásba hozva vizsgáltuk tovább a képeken szereplő részleteket.

Alkotásunkban az erős makettalapúság révén meghatározó a kézműves jelleg, amivel az emlékezet esetlegességét is érzékeltetni szeretnénk.

Szász Bélát számos alkalommal vitték át autóval az Andrássy út 60. és a villa között. Szemét bekötötték, hogy ne lássa, merre viszik, így csak a zajokból, az autó döccenéseiből és a kanyarokból sejtette, merre vezet épp az útjuk. Leírásai alapján az egész út alatt követte, merre vihetik épp a városban. Nem látott semmit, mégis volt egy képe arról, éppen melyik utakon jár az őt szállító autó.

„Annak a gyanútlanságnak az emléke, ahogyan gyermekként éppen e ház előtt a síléceinkkel bajmolódunk, abban a pillanatban teljesen megbénított. Itt kapcsoltuk föl a léceinket, innen indultunk neki a nagy lejtőnek." N. P.

„S amikor már a házat fényképezem, mi sem természetesebb, mint hogy a házról beszéljünk. Végül készségesen bevezet a fészerbe és megmutatja, hol volt a lejárat, amely a ház alá, a pincébe vitt. Néhány éve lebetonozták, kijáratát elfalazták. A nagy garázsajtót is kivették, befalazták, mert minek. Így legalább van a háznak egy rendes fészere. " N. P.

Egy homlokzat felidézésekor a nyílások alakja és elrendezése mindig fogódzót jelent. Szász Béla fogsága idején sosem látta kívülről a villát, az épület elrendezését csak a vallatószobák közötti hurcolásokból sejthette, a villa tömegeit és nyílásait csak belülről érzékelte. Ezek alapján állhatott össze valamilyen elképzelése a villa külső megjelenéséről. Ugyanez külső nézőpontból éppen fordítva működik: a homlokzat alapján feltételezünk valamilyen alaprajzi elrendezést.

A természet közelségét élvező villa szinte eltűnik a hatalmas fák és bokrok árnyékában. Ezért is volt ideális bázis az ÁVH számára, rejtve a kíváncsiskodó szemektől. Mikó József felvételein is megfigyelhető az épület terei és a villát szegélyező sűrű növényzet szerves kapcsolata. Ez a viszony jól tetten érhető azon a képsoron, amelyen a terasz nyitott ajtaján keresztül felsejlik egy a kertre néző körablak kontúrja.

„...a kocsi, miként a zajokból megállapíthattam, áthaladt valamelyik Duna-hídon, majd nekivágott a budai hegyeknek, méghozzá olyan sebességgel, hogy a gumik csaknem minden kanyarban megcsikordultak..." Sz. B.

A Normafánál álló villa sokak számára ismerős, akik síelni vagy kirándulni jártak a környékre. Az épület apránként, szinte alig észrevehetően változott az évek során, ugyanakkor a kis átalakítások – a toronyszoba befalazása, a garázs megépítése, majd lebontása – összekapcsolódnak a villa sötét múltjával. Ugyanakkor a turisták szinte nem is érzékelték az átalakulásokat, hiszen a villa sziluettje nem változott.

„Ez az a ház. Én azóta most látom először.
S kívülről! Elég nagy ház.
S micsoda rossz állapotban..." Sz. B.

„A szöveg hangsúlyos különbséget tesz a földszinti és az emeleti terem között. Az emeleti terembe, amely már egy másik lakáshoz tartozott, nem sikerült bejutnom. De az ablakok elrendezéséből és a ház alaprajzából következtetve sem alakjukban, sem méretükben nem különbözhetnek." N.P.

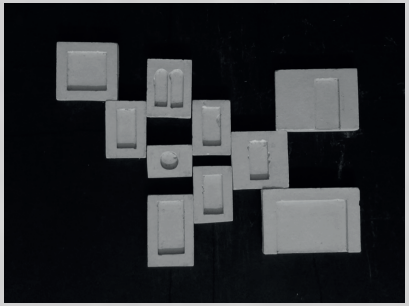

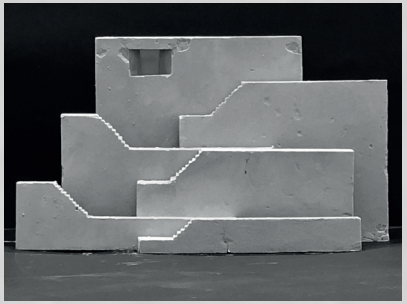

„Amíg szemlélődtem, a benézőnyíláson több alkalommal bepillantottak, de alig múlhatott el hat-hét perc, a zárban kulcs nyikordult és máris újra a pince folyosón találtam magam. Megint megmotoztak, az egyik nyomozó megint megkérdezte a társait, bizonyosan nincs-e nálam fegyver, majd ketten előre mentek, ketten közrefogtak, egy pedig keményen a gerincemnek nyomta revolverét, felszólított, tegyem a tarkómra mindkét kezemet. Így indult meg csoportunk a folyosótorkolat felé, ahonnan először egy betongrádicson a földszintre, majd innen falépcsőn az első emeletre értünk." Sz. B.

Szász Béla vallatásai többnyire az emblematikus hatszögletű szobában zajlottak. Számos alkalommal vitték fel az emeletre a sötét, szűk zárkák közül a keskeny lépcsőházon át. Az alacsony zárkákba szinte alig szűrődött be fény, az is inkább csak a benézőnyílásokon, ahonnan szüntelenül figyelték. Visszaemlékezéseiben sokszor ad leírást a hatszögletű szoba fényviszonyairól, a redőnyökön át beszűrődő fényről vagy az ablakok alsó részének besötétítéséről. A vádlottak tájékozódását a sötét terek tovább nehezítették.

„A hatszögletű helyiség ablakait ezúttal nem fedték fekete redőnyök; csupán alsó háromnegyedrészükre akasztottak ágyterítőkhöz hasonlatos vastag függönyöket, de az ablakok felső negyedén fény és levegő áradt be." Sz. B.

Szász Béla bekötött szemmel is érzékelte, hogy egyre mélyebbre vitték az épület gyomrába, hiszen az egymással szomszédos terek közötti keretszerű megnyitásokon keresztül egyre kevesebb fény és hang szűrődött be a villába. Mindez szintén a vallatóknak kedvezett abban, hogy a fogvatartottaknak a lehető legkevesebb támpontjuk legyen az épület feltérképezéséhez. Nádas Péter egyik helyszíni fotóján is látszik, ahogyan az ajtó mögötti külvilág vakítóan fehéren sejlik fel a belső sötétségben. Az épület sajátságos atmoszférájához ez a kontraszt is nagyban hozzájárul.

A vádlottakat egyik vallatószobából a másikba vitték, mindegyik kihallgatásnak megvolt a maga szobája, ahol előkészítették a T asztalt vagy a fürdőkádat, az egyre szűkülő lépcsőházon keresztül hurcolták őket a soron következő helyiségbe. A fogvatartottak mit sem tudtak arról, hogy éppen hová fog vezetni az útjuk, melyik emeletre viszik őket, és ott mi vár rájuk. A vallatások előrehaladtával egyre jobban ismerték már, hogy melyik emelet rejti a T asztalt vagy a hatszögletű szobát.

*„...hogy a keskenyedő lépcsőházban tovább haladjunk az ugyancsak fekete redőnyökkel borított ablak előtt. Jobbra, egy kiszögellésben, vasajtó látszott, amihez, megvallom, borzongató sejtelemként, de minden kézzelfogható ok nélkül, azt a gyanút fűztem, hogy egyenest a mélybe nyílik. Hanem elhagytuk a vasajtót is, és a lépcsősor végén betuszkoltak egy hatszögletű helyiségbe. Mindenik falat, az ajtóét kivéve, csaknem kitöltötték a lapos, téglalap alapú ablakok, amik szintúgy halott feketén révedeztek, akár társaik a lépcsőházban."*Sz.B.

A tereknek gyakran egy-egy jellegzetes részlete ragad meg az emlékezetünkben. Az összeszedett képanyagban többször visszatértek karakteres mintázatok, terítők, függönyök és főképp a madármintás tapéta, amely hátborzongatóan békésen hat a valójában szörnyűségeknek helyt adó villában. A mintázatok mellett egyes terek formái is kiemelkedő szereppel bírnak az emberi emlékezetben, nem véletlenül azonosította be egyértelműen a villát Nádas Péter éppen a hatszögletű szoba alapján. A borzalmakat rejtő toronyszobát kívülről burjánzó növények rejtik el a külvilág elől és teszik kedvessé a külső szemlélő számára. Ezek a terek és felületek emlékezetünkben sokszor összekapcsolódnak, összemosódnak.

Bejárati ajtó, feljárati ajtó a pincéből, és a falépcső a földszintről nézve

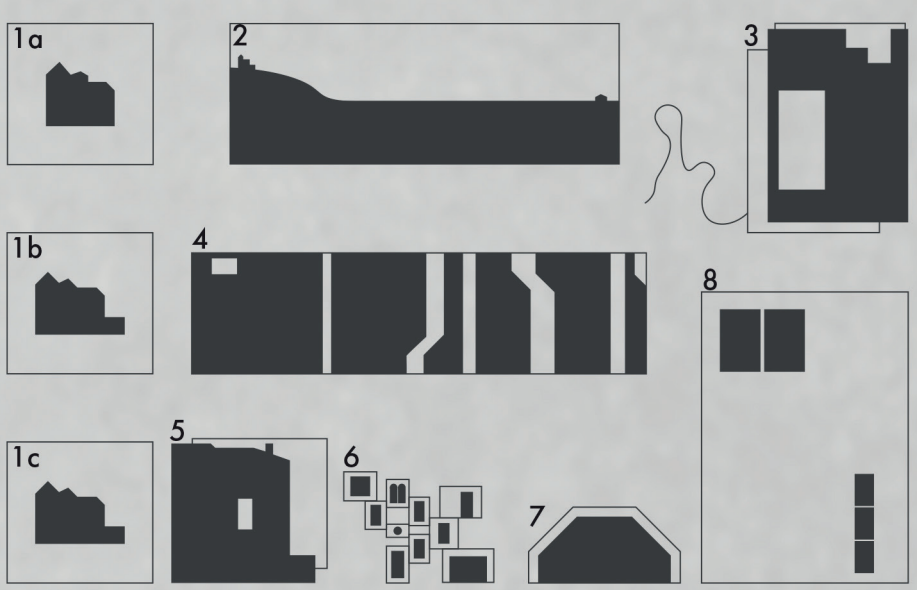

1 Verziók
gipsz

2 Utazások
gipsz
kasírozott karton

3 Keretek
kasírozott karton
cérna

4 Szintek
gipsz

6 Nyílások
gipsz

5 Mélységek
kasírozott karton

7 Felületek
gipsz

8 Szobák
karton

Absztrakt

Nádas Péter Helyszínelés című novellájának témája a Normafához közeli Eötvös út 48. szám alatt található villa. A novella elbeszélője egy ismerősének hívására ellátogat az ismeretlen villába, ahol felidézi a Rajk-per egyik vádlottjaként fogvatartott Szász Béla emlékiratait, amelyek alapján beazonosítja és feltérképezi a helyszínt. Nádas visszautal más fogvatartottak történeteire is, illetve saját gyerekkori emlékeire, amikor a villa mellett síeltek a Normafán.

Nádas Péter novellájában nagyon inspiráló, ahogyan a tereket a leírások, visszaemlékezések alapján idézi fel és hasonlítja össze az elé táruló valósággal. Nem a novella megfilmesítésére törekszünk, inkább egy kísérleti alkotásban, a szöveget kísérő animációban gondolkodunk, amely mint vizuális hozzátétel tovább mélyíti, kutatja a novellában feltárt történeteket. A villához számos egyéni emlék kapcsolódik különböző időszakokból és szemszögekből, az emlékezettel mint témával nagyon rétegzetten találkozunk. Az épület tereinek emlékezetét tovább árnyalják az embereket itt ért traumák és az információik hiányossága. Szeretnénk vizuálisan megjeleníteni az emlékezés szubjektivitását és különböző típusait.

Célunk a villához kapcsolódó képi, filmes, szöveges források átfésülése, összegyűjtése, az elérhető források térre vonatkozó, arra utaló részleteiből kísérletet tenni az emlékekben megjelenő szubjektív tér feltérképezésére. A makettezés olyan eszköz az animációnkhoz, amivel elemezzük és bemutatjuk az adott tereket a hozzájuk kapcsolódó emlékek alapján. Szeretnénk feltárni, hogy egy tér karakterisztikus jellemzői, részletei milyen fogódzópontot jelentenek az emberi emlékezetnek. Egy-egy apró téri momentum milyen mély kutatóablakot nyit tudtunkon kívül.

Az egykor az ÁVH tulajdonában álló villa ma a Normafa Kapu és Látogatóközpont fogadóépülete, a felújítás a Benczúr-Weichinger Studio tervei alapján készült el 2021-ben. A Rajk-villa – és manapság számos másik épület – felújítása továbbírás helyett jóval inkább felülírja és elfedi a hely történetének rétegeit, ezért érezzük aktuálisnak, hogy alkotásunkban a villa emlékezetével foglalkozunk.

Korábbi témafelvetések

Munkánkat témakereséssel kezdtük, körülbelül tíz felvetésből egyre szűkítettük a választható helyszínek körét. Az alábbi három téma, illetve a végül kiválasztott *Helyszínelés* maradtak benn az utolsó körben. Mindhárom felvetés más és más műfajú filmet, előkészítő munkát vetített előre. Igyekeztünk az alapján dönteni, hogy melyik kapcsolódhat legjobban az emlékezés témájához, melyiket tudjuk jól elmesélni egy rövid animációban.

A Déli pályaudvarra néző bérházak gyűrűjében érintetlen zöld társulás bújik meg. A hely különleges atmoszféráját többek között a pályaudvar forgalma és a kertek csendje közötti kontraszt, a finom részletek, az egymásra rakódott építészeti rétegek, valamint a parkszerű terület közepén álló, sokat látott kerti lak adják. A városi szövet ezen darabkája biztonságot adó oázisként vészelte át a 20. század viharos eseményeit, így a rohamtempójú urbanizációt, a második világháború bombázásait, az 56-os utcai harcokat és a Déli Pályaudvar újjáépítését.

Sopron várkerületének peremén, az Ógabona téren kezdte el bontogatni szárnyait egy húsüzem, a SAS, melyet csapattársunk, Dávid szépnagyapja, Schneeberger Nándor alapított. Története nemcsak a család sorsának alakulásával fonódott össze, de a teljes város életére is kihatással volt. Az anekdoták, archív cikkek és fotók betekintést engednek a 20. századi Sopron világába, az üzemek, fiókboltok és vágóhidak dolgozóinak és vásárlóinak mindennapjaiba.

Az 1977-ben indított Voyager nevű űrszondán egy aranylemezt helyeztek el, amely alapvető információkat tartalmazott az emberiségről, hogy kapcsolatot teremtsünk a földönkívüliekkel. Ennek analógiájára született az a vízió, amely szerint a magára maradt Föld bolygóra mint egyfajta Voyager tekinthetünk, ahol az Átrium moziban az ember utolsó üzenetét vetítik az örökkévalóságig. Ez olyan kérdéseket indított el bennünk, mint hogy hogyan emlékezzenek majd ránk? Akik utánunk jönnek, vajon hogyan értelmezik majd a mementónkat? Mi is pontosan ez a végső üzenet?

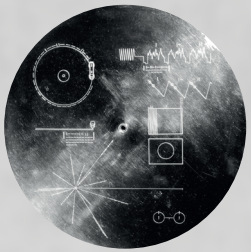

Irodalomjegyzék

NÁDAS Péter: Helyszínelés. *2000* , I. évf., 1989/1, 19-27.
SZÁSZ Béla: Minden kényszer nélkül. Budapest: Európa Könyvkiadó, 1989.
A villa titka (Dokumentumfilm). *Valóság*, XXXIV. évf., 1991/1, 86-94.
MIKÓ József: A titkos ÁVH-villa. *Nemzeti Filmintézet Magyarország*, 2020. https://filmarchiv.hu/hu/cikk/a-forradalom-operatore-100-eve-szuletett-miko-jozsef (utolsó elérés: 2022. 11. 01.)
SÁROSSI Bogáta: „A dolgok logikája érdekli, nem a morál". *Élet és irodalom*, LII. évf., 2008/19, 28.

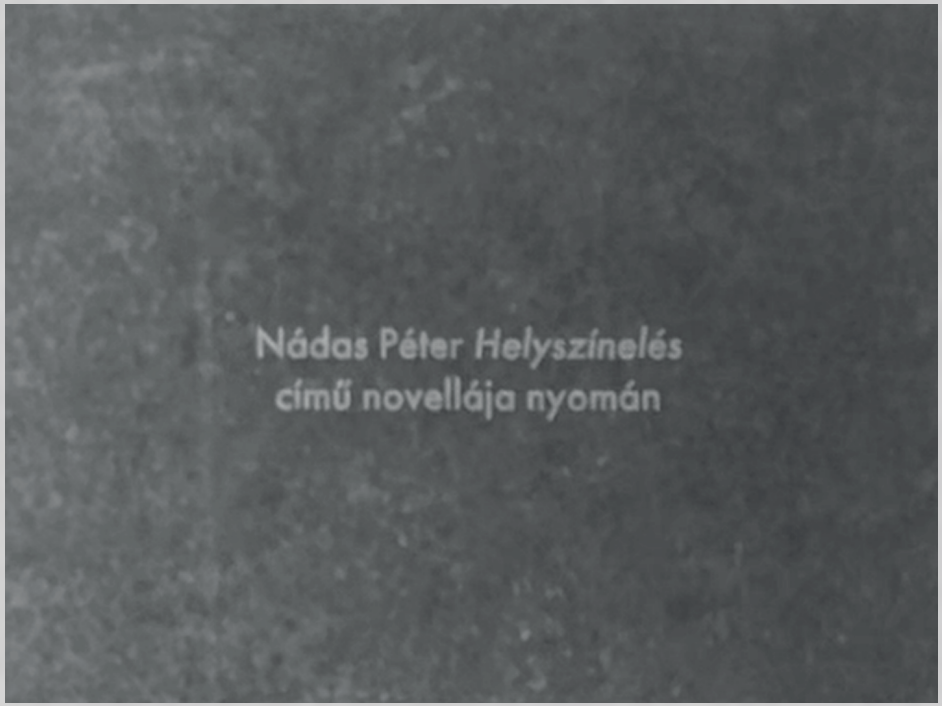

Készítette: Jelinek Dorka
Karakas Barnabás
Márkus Dávid

Konzulens: Kronavetter Péter DLA

Készült a Középülettervezési Tanszék Film és emlékezet TDK-szekciójának kiírására

„Ennek ellenére nem szövegem eredetijének, hanem vázlataiból rekonstruált változatának közlése mellett döntöttem. Ám ebben a formájában se tekintem másnak, mint az emlékezés munkájára való egykori felhívásom dokumentumának."

Nádas Péter

Helyszínelés

NÁDAS PÉTER

„...fogoly volt, noha másképp, mint jómagam. Legföljebb nem tudta vagy nem akarta tudomásul venni.”
Szász Béla

Tíz perccel előbb érkeztem a megbeszélt helyre, és K. természetesen még nincsen ott. A Lukács-uszodából jövök, fejemen kalapom, de közben még elrohantam a Főpostára is. Nem tudom, miért, de itt szeretem föladni a leveleimet. Dél óta nem ettem, éhes vagyok.

Néha, alkatom igényeinek megfelelően, értelmetlenül nagy kitérőket teszek. Három éve? Négy éve? Utána kéne számolni. Azt a táviratot is itt adtam föl.

„Túl mély a seb. De közlésedet tudomásul vettem."

Anélkül, hogy tudtam volna, életem irányát szabtam meg e távirattal. A seb mélysége és a tudomásulvételéhez szükséges erő: arányban állt. Már annak előtte is itt adtam föl a leveleimet, s azóta se másutt; tán a hely régimódi, kopott szépsége vonzó.

Most H. vár választ a kérdéseire, postafordultával.

„Ez a történet, amit Adél meséli a férfiról szól vagy nőről? Sehogy sem tudok rájönni, s mivelhogy a lengyel nyelvben vannak feminin, masculin és neutrum fajták, nem tudom melyikben visszaadjak. Tudom, ideális lenne megtartani az eredeti formát, mert akkor nem lehetne tudni, milyen nemű személyre szól a képzeletben, de nem lehet, túl gyakran előfordul ez a bizonyos „ő", és a lengyel nyelvben nem tudhatja valakit a neme nélkül."

Válaszom csikorgatja a fogát. Mert hogyan jön a lengyel nyelv ahhoz, hogy korlátozni merészeljen? Ha én egyszer valóban semmilyen nemű személyre nem gondoltam, hanem arra a valamire, ami hordozza valakinek a személyét.

Hét éve, január tizenkilencedikén, amikor olyan sokan voltunk M. ötvenedik születésnapján, egyszer csak A. ült le mellém, és azt mondja, hetek óta szeretne elcsábítani egy fiút. Most ugyanis át akar térni a fiúszerelemre. Úgy mondta, mintha valamilyen elméleti problémáról óhajtana csevegni velem. Akkoriban a semleges nemmel kacérkodtam, szerettem volna semlegesíteni magamban mindenféle férfiúi késztetést, s erről beszéltem neki viszonzásként, míg ő részletezte a magáét. Semmi értelmét nem látom annak, hogy az legyek, aki vagyok. Nagyon jól megértettük egymást.

Volt egy még régebbi idő, amikor H. és A. egymás bolondja volt. Időközben A. Párizsba ment és ott is maradt, H. pedig Varsóban bajlódik a szövegemmel. Jó lenne tudni, hogy A. végül is elcsábította-e a kívánt fiút. Válaszom mindenesetre elment, expressz, légiposta. És válaszom nyomán az a bizonyos ő, akit én magyarul nem nélkül gondolok, a lengyel nyelv szabályai szerint férfivá fog fogalmazódni.

K. pontosan hatkor érkezik. Járásáról messzibbről fölismerem, miként azt rövidlátó szemem megengedné. Hintázik, mint a hangja. A szóvégeket éneklősen föllebegteti, majd a következő mondat elején kellemdús basszusba süllyed.

„Milyen jó kalap."

Kalapom, anélkül, hogy mondatában határozott felkiáltás lenne, hanghordozásának szelétől fölrepül.

Persze ez a leírás mindenképpen pontatlan. Csupán érzékeltethetek bizonyos összefüggéseket. Több dolog egyetlen egyre utal, ami tán nem dolog. Hiszen ez a tíz perc, míg a Nagycsemege és az Egyetem presszó között sétálgatva várakozom rá, túlságosan eseménydús ahhoz, hogy leírható legyen.

Például állt ott egy fiatalember. Aztán megérkezett, akire várt. Úgy csókoltak bele egymás szájába ott az orrom előtt, hogy el kellett fordítanom a fejem. Odább is sétáltam, pedig rögtön elsiettek.

Akkor meg egy férfi cövekelt le mellém. Valakit ő is várt. Barna műbőr kabát, műszőrme gallér. Az a fajta ember, aki mindig izzad, tán büdös egy kicsit. A haja meg zsíros, holott harmadnaponként mossa, mégis bezsírosodó. És túl közel kerültünk. Még az is eszembe jutott, hogy azért áll így rám, mert spicli. Látni akarja, hogy K. mit ad át nekem. Ha látja, lássa. Inkább az zavart volna, ha egyetlen gyanútlan járókelő azt hiszi, hogy összetartozunk. Mert valóban olyan közel voltunk valahogy egymáshoz, mintha összetartoznánk, mondjuk a barátom lenne. S mivel ezt nem akartam, még egy véletlenül ránk pillantó idegen szemében sem akartam a barátja lenni, megint léptem kettőt.

Így kerültem a virágüzlet kirakata elé. Néztem a virágokat. És rögvest jött is egy nő sietve. Felmordult, amikor látta, hogy a virágüzlet zárva van, és oly természetes hangfekvésben káromkodott, ahogy az utóbbi időben nők, férfiak, sokan. Ez a „basszákmeg a kurvaanyjukat" igazán furcsán hangzott a szépen elrendezett rózsák és szekfűk előtt. Önkéntelenül fölnevettem. Olyan harmincöt év körüli nő volt, hivatalnoknőnek néztem. Bocsánatkérőn pillantott rám, s ebben is volt annyi természetesség, mint amennyi a káromkodásában.

„Nem tudja, hol van itt egy nyitott virágbolt?"

„Talán az Astoriánál."

„Nem. Arra már nincs időm. Ebben az aluljáróban is lennie kell egynek."

És ezzel elrohant.

Mindez valóban megtörtént.

Valószínűleg a kolléganőjéhez sietett, megnézni a kisbabát, most hozták haza a kórházból. Délelőtt beszélték meg telefonon, hogy milyen édes, alig várja, lássa. Hosszú, vékony lábakon vágtázott a nő, fehér kötött sapkája volt. Egy ilyen sapka legalább háromszáz forintba kerül.

Közben a spicli eltűnt. Ezek szerint nem is lehetett spicli, s tulajdonképpen szégyellnem kéne magam a gondolataim miatt. P. is azt állította a nyáron, hogy én mindentől be vagyok szarva, mert az ötvenes évek lukából másztam elő. Rómában találkoztunk. Fehér nadrágban jött elém a Terminire.

Állítása sértett, sértésnek szánta. Mégis örültem, mert ezek szerint P. valóban nagyon fiatal. A biztonságának örültem, annak, hogy a fehér nadrágjában ő tényleg nem az ötvenes évek lukából mászott elő. Annak örültem, hogy van valaki, aki nem ebből a lukból mászott elő, s annak is örültem, hogy fehér nadrágot visel. Hiába szerettem

volna fehér nadrágot viselni nyáron, soha nem mertem, mert ez csak a háború előtti családi képeken volt természetes.

A kalapot is P. hagyta rám, amikor elutazott; nem jött vissza ő sem. Még a kalap se egészen természetes. P. feje mindentől függetlenül nagyobb, mint az enyém. Neki kicsi volt a kalap, s ezért kitépte belőle azt a bizonyos belső bőrkarikát, így viszont az én fejemre lett nagyon nagy, s miközben vártam, hogy K. jöjjön végre, a szél minduntalan le akarta sodorni a fejemről P. kalapját. Aznap kicsit szeles lett az idő délutánra.

Az összefüggések köre mégsem oly nagy, hogy akár a sejtések és elhallgatások rendszeréből ki ne alakulhatna teljes történetem.

Mert alig egy óra múltán, amikor már H. doktor szobájában ültem, úgy kanyarodott a beszélgetés fonala, hogy váratlanul és véletlenül éppen oda jutottunk, ahol Rómában hagytuk el az amerikai milliomos kertjében, mikor is P. azt állította, hogy én az ötvenes évek lukából másztam volna elő, és ezért vagyok mindig beszarva.

H. doktor ugyanis egy ideig hallgatott, majd nagy lélegzetet véve azt kérdezte, hogy most tulajdonképpen az én apám valóban ávós volt-e. Mondtam, hogy nem, de akár lehetett is volna. Válaszommal némi csalódást okozhattam H. doktornak. Mintha érdekesebbnek találta volna egy hivatásos pribék fiával beszélni. Mert akkoriban, mondta, ő is nagyon szoros kapcsolatban állt az ilyen körökkel. Például a Rákosi feleségét is ő kezelte, mert gyereket akartak. Mondta is egyszer a Rákosinak, hogy de nem úgy van ám az, Rákosi elvtárs, nem csak a nőben lehet a bibi, hanem magának is bizony meg kell vizsgáltatnia a spermáját. Hát mi sem természetesebb, mondta erre a Rákosi. És meg is csinálták a vizsgálatot, de kiderült, hogy teljesen egészséges spermája van.

Csak néztem, bámultam. Eszembe jutott az a ragyogóan fehér és kék reggel, amikor köszönteni mentünk a Rákosit. A mongol arcú nő. Újév reggele volt, ők még álmosak, s talán éppen abban az évben, amikor erre a számukra mindenképpen fontos vizsgálatra sor került. És nem tudtam nem elképzelni, miként jutottak hozzá a vizsgálandó anyaghoz. Kaján boldogságot okozott, hogy miközben H. doktor történetét hallgatom, arra a reggelre emlékezhetem. A lábunk alatt csikorgó

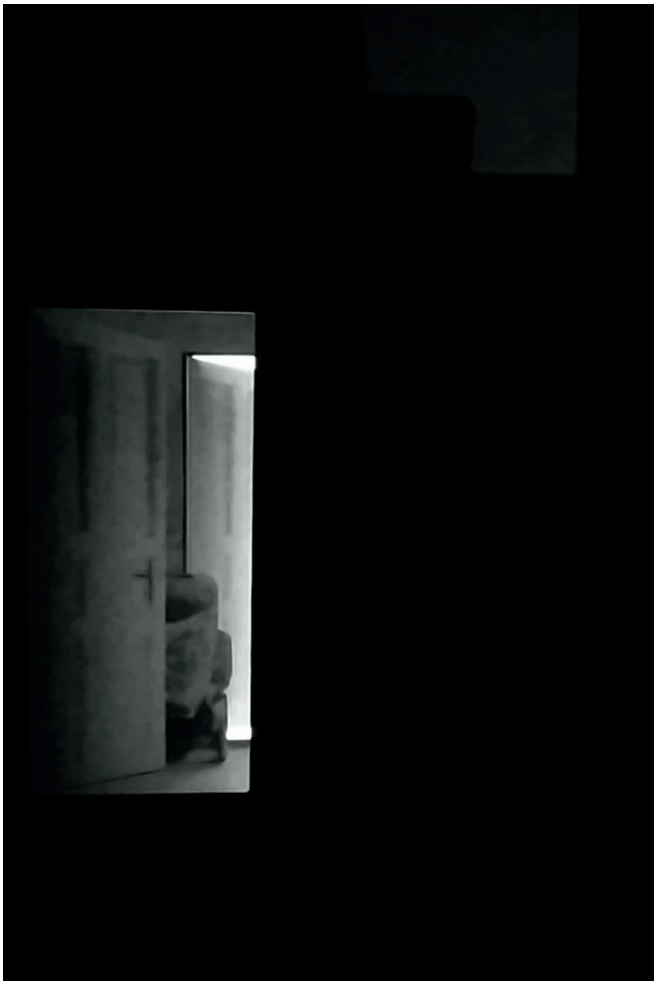

hóra. A Lóránt utca deres fáira. És csupán egy villanásnyira, ám az is eszembe jutott, hogy síelni a Normafához jártunk. Ez is a történethez tartozott.

Mert néhány évvel ennek előtte, nyáron, V. felhívott telefonon, s közölte, hogy kivett magának egy szobát a Normafánál. Nagyon kellemes helynek ígérkezik, már onnan beszél, csöndes, jókat lehet sétálni, a háziak kedvesek, mennék fel hozzá. A házat könnyen megtaláltam, emlékeztem is erre a házra, ez az egyetlen régi villa áll a turistaház és az új szálloda között.

A kaput nyitva találtam, V. kint várt a kertben. Sápadt volt, s azt mondta, hogy közben minden megváltozott, szeretné, ha megnyugtatnám. Szörnyű. Mert bármit mondanék, úgy érzi, mégse tudna megnyugodni. Egészen magán kívül van.

Egy percig sem maradhat itt tovább.

Valójában egy szót sem értettem.

Miközben beszélt, mentünk be a házba, föl a lépesőn, szárnyas ajtót nyitott ki előttem, be egy furcsa, hatalmas szobába, de a felindultsága annyira lenyűgözött, hogy nem is nézhettem körül.

Ezek rendőrök. Illetve a férfi rendőr, aki a szobát kiadta neki. De akkor még nem tudta. Előre fizette. Nagyon rendes emberek, hihetetlenül buták, a férfi cigány. És ő, hiszen ismerem, bárkivel összebarátkozik. Mi baja lehetne egy szerencsétlen közrendőrrel. Na, de a rendőr mesélni kezdett tegnap este, amikor a konyhában véletlenül kettesben maradtak. Még a hangját is egészen lehalkította, úgy mesélt. Hogy ez bizony egy nagyon híres ház volt, így mondta, híres. Ők csak ötvenhétben költöztek ide, előzőleg nem volt benn lakó. Mert

hogy ebben a házban folytak azok a fontos vallatások, de hogy kit vallattak volna, azt nem tudta pontosan megmondani. Állítólag a Mindszentyt, meg másokat, ilyeneket. Ez nem mese, tudja biztosan, mert amikor egyszer csőrepedés lett a kertben, akkor a kikkesek véletlenül kiástak valamilyen riasztóberendezést a föld alól.

Ekkor néztem csak körül.

És hogy ő éjjel egy pillanatra sem hunyta le a szemét. Mert miért van, miért lenne egy rendes és közönséges lakószobában párnás ajtó? És akkor ez mégsem mese. Reméli, megértem, megnyugtatom, itt nem érezheti jól magát. Vagy inkább öszszepakol, hívunk egy taxit és menjünk azonnal. Vagy nem is tudja.

Annak a gyanútlanságnak az emléke, ahogyan gyermekként éppen e ház előtt a síléceinkkel bajmolódunk, abban a pillanatban teljesen megbénított. Itt kapcsoltuk föl a léceinket, innen indultunk neki a nagy lejtőnek.

Rákosi egészséges spermája csupán bájos ráadás. Megszámoltam a szoba sarkait. Semmi kétség, itt állok a hatszögletű szobában. Egy nyári délutánon a hatszögletű szobában.

„De hiszen ez a hatszögletű szoba!”

V. nem érthette ezt a tompa kiáltást, s mintha nem is lett volna időm, hogy megmagyarázzam. Sietnem kellett. Tébolyultnak nézhetett, ahogy elindultam a párnázott ajtó felé. Utánam is kiáltott. De úgy mentem, mint aki bizonyítékot keres arra, hogy egy közönséges nyári délutánon ott van, ahol van, mégis cáfolatot remél.

„Oda ne menj be!”

És bizonyítékot vagy cáfolatot remélve, tényleg nem volt szükséges felszakítanom ezt apárnás ajtót, mert abban a pillanatban hallani lehetett egy éles, kicsi vonatfüttyöt odakintről.

„A hatszögletű helyiség ablakait ezúttal nem fedték fekete redőnyök; csupán alsó háromnegyedrészükre akasztottak ágyterítőkhöz hasonlatos vastag függönyöket, de az ablakok felső negyedén fény és levegő áradt be. Amikor beléptem, nem nagyon távolról vonatfütty harsant. Ebből következtethettem arra, hogy a Szabadsághegyen, a régi Svábhegyen, valahol a népi demokrácia büszkesége, a gyermekvasút közelében vagyunk.” Elhalt a vonatfütty, meredten álltunk, fény és levegő áradt be a szobába.

Aztán másnap, hogy ellenőrizzem magam, az Andrássy út hatvan előtt ültem be egy taxiba. Amikor a taxisofőr megkérdezte, hogy a Lánchidat avagy a Margit-hidat válassza-e, némi gondolkodás után úgy döntöttem, menjünk a Lánchídon. Emlékeztem azokra a lefüggönyözött kocsisorokra, amelyek ezen az egyenes úton robogtak át a városon, hogy az Istenhegyi út kanyarjaiban őrült iramban csikorogjanak fölfelé. Nálam volt a fényképezőgépem. V. pedig megígérte, hogy addig marad ott, amíg ezt a szükséges helyszínelést el nem végezzük rendesen. Ez az elhatározás megnyugtatta őt is, engem is.

A taxival harminckét percig tartott az út, ami nem számíthatott meggyőző módon értékelhető adatnak; nappal volt, nem volt üres a város.

„Végre mellékutcába térhettünk, mert lassúdott az iram, majd nemsokára megálltunk. Nyílt és becsapódott a kocsi elülső ajtaja, valami fémkapu csikorgott, aztán fövenyen gördültünk tovább, mígcsak egy lágy huppanás után visszhangosan föl nem morajlott a motorzúgás. Valami garázsba hajtottunk. Bár az autóvezető pillanatok múltán leállította a motort, kísérőim jóideig nem mozdultak. Ezalatt teljes volt a némaság és a csend is. Csupán a szaglóérzékemnek jutott némi jelentenivalója. Olaj és benzinszag hullámai ütötték meg az orromat.”

„Bekötött szemmel nem láthattam ugyan, de feltehetőleg valami jelzőlámpa villanására, egyszerre mozdult meg nem csak a két mellettem ülő nyomozó, hanem harmadik kísérőm is. Kisegítettek a kocsiból, jobbról-balról belém karoltak, s megindultunk egy lépcsőn lefelé. De mivel hárman nem fértünk el egymás mellett és lépteink ritmusa se vágott egybe, hol nekilódulva, hol rézsútosan torlódva, rángatóztunk, botorkáltunk mind mélyebbre és mélyebbre. Aztán végeszakadt a lépcsőnek, karomat elengedték. Vasajtó csapódott és valaki hirtelen nyers mozdulattal letépte szememről a köteléket.”

Mielőtt szolgálatba menne, a rendőr megeteti a nyulait. Olthatatlan érdeklődést tanúsítok a nyulak iránt. Előbb csak a nyulakat fényképezem, aztán a rendőrt a nyulakkal. Ennek kifejezetten örül. Így aztán az is természetessé válik, hogy a kertet, majd a házat is fényképezzem. S amikor már a

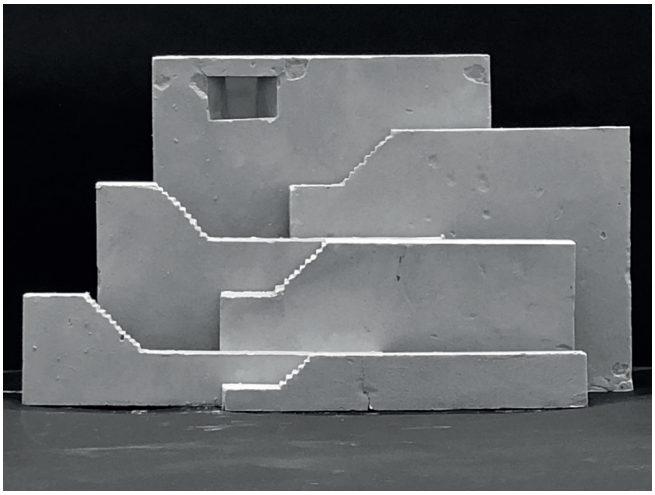

házat fényképezem, mi sem természetesebb, mint hogy a házról beszéljünk. Végül készségesen bevezet a fészerbe és megmutatja, hol volt a lejárat, amely a ház alá, a pincébe vitt. Néhány éve lebetonozták, kijáratát elfalazták. A nagy garázsajtót is kivették, befalazták, mert minek. Így legalább van a háznak egy rendes fészere. Ő maga csinálta, a saját kezével. Nem is nagyon segítettek a többi lakók.

„Amíg szemlélődtem, a benézőnyíláson több alkalommal bepillantottak, de alig múlhatott el hathét perc, a zárban kulcs nyikordult és máris újra a pince folyosón találtam magam. Megint megmotoztak, az egyik nyomozó megint megkérdezte a társait, bizonyosan nincs-e nálam fegyver, majd ketten előre mentek, ketten közrefogtak, egy pedig keményen a gerincemnek nyomta revolverét, felszólított, tegyem a tarkómra mindkét kezemet. Így indult meg csoportunk a folyosótorkolat felé, ahonnan először egy betongrádicson a földszintre, majd innen falépcsőn az első emeletre értünk."

„A följáró itt kiszélesedett. Ablakait fekete redőnyök zárták el a külső világtól és a nappali fénytől. Szemben, egy kétszárnyú ajtó felett színes jelzőlámpák égtek. Szabadot jelezhettek, mert a fiatal nyomozó kopogtatás nélkül belépett. Csakhamar visszatért és intett. Előttem is kitárult az ajtó.

Egy csaknem teremszerű, hatalmas szobában találtam magam. A helyiség számos ablakát szintén fekete redőnyök borították. Az ajtóval átellenben két hosszú, de keskeny refektóriumi asztalt toltak össze, olyképpen, hogy T-betűt formázzanak."

„Kísérőim a T talpához állítottak, ők maguk pedig hátrább húzódtak. Távol, a T felső, vízszintes éle mögött, az ablakmélyedés félkörös függönydekorációja előtt, öt férfi ült, részben polgári, részben egyenruhában. Középütt Péter Gábor, a politikai rendőrség feje."

Ez az egész szinte hihetetlen még ma is, mondja H. doktor, és az ujjával forgatja a poharát, én ismertem a mozgalomból és el sem hiszed nekem, de ez a Péter Gábor egy kedves, szerény, nagyon csendes fiú volt. Az ő feleségét is kezeltem, amikor később börtönbe került, s amikor kiszabadult, feljött ide, és azt mondja, hogy azért jöttem ide, H. elvtárs, hogy megköszönjem, amit a feleségemért tett. A konyak lágyan leng a pohárban. Orvos vagyok. De akkor, sajnos, nagyon kemény voltam vele. Most már bánom. Azt mondtam neki, mondja H. doktor, hogy én csak azért teljesíthettem minden időben a kötelességemet, az emberi kötelességemet, mert soha nem akartam vörös csíkokat hordani a nadrágomon, kedves Péter elvtárs.

„Kijelentettem, nem kalandvágyból, hanem tanulmányi célból utaztam Párizsba, törölje a 'kalandvágyból' szót, mert így nem lesz módomban, hogy a jegyzőkönyvet aláírjam. Oktalanságnak látszott ugyan ily, voltaképpen csak enyhén roszszalló jelző miatt megmakacsolnom magamat, de valamiképp úgy éreztem, ha meghajlok, ha megindulok az engedékenység lejtőjén, nincs többé megállás és rövidesen elismerem majd, hogy Szőnyi és Wagner összekötője voltam, nemcsak kémszervezetet létesítettem a Külügyminisztériumban, hanem már kora ifjúságomban rendőrségi besúgóként kezdtem politikai és erkölcsi pályafutásomat."

„Vegye tudomásul, senki támogatására, védelmére nem számíthat. Érti? A párt magát kiadta nekünk. Elismeri, hogy illegális üzenetet hozott Szőnyinek?

– Miképp ismerhetném el…

– Talpaljátok meg még egyszer – kiáltotta Péter „Most már egy másik helyiségben öt-hat emberrel találtam magam szemben. Azt hiszem, hosszú fogságom idején senkinek se meséltem el, ami ebben a pillanatban számomra csaknem magától értetődően esett meg, mert egy-két év múlva már énmagam előtt is valószínűtlennek, sőt költöttnek tűnt, hogy amikor az egyik nyomozó se szó, se beszéd arcul ütött, én ugyanolyan lendülettel viszszavágtam."

„Tiltakozó válaszomra mindannyian megrohantak, aztán újra kérdeztek, újra megrohantak, végül letepertek, hogy a talpamat vegyék kezelésbe. Valamiképpen leráztam őket, mire egy ötödik férfi segítségével, aki eddig nézőként csak a fal mellett lapult, becsavartak a szőnyegbe. Egyikük a nyakamra térdelt, másikuk a hátamra telepedett, ketten pedig két lábamat feszítették a megsuhogtatott gumibot alá. Kétszer huszonöt csapás után kicsavartak a szőnyegből és lökdösve, rugdosva, meg tarkóütésekkel arra késztettek, hogy körbeszaladjak a szobában. Közben üvöltve ismételték három kérdésüket. Ezalatt az ötödik kioldalgott, majd, mire társai ismét sort kerítettek arra, hogy

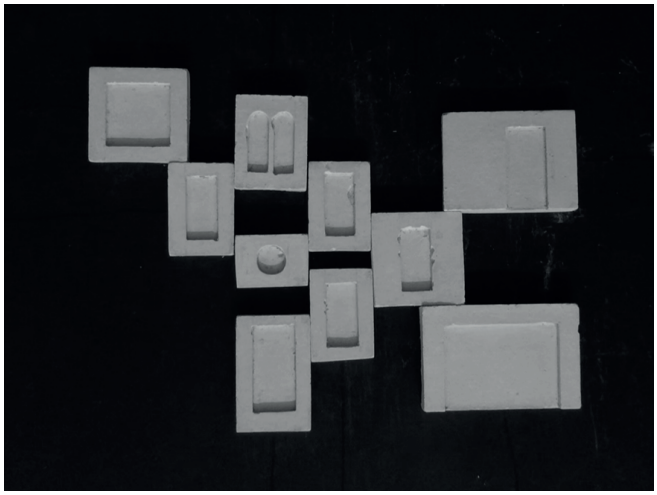

belehengergessenek a szőnyegbe, az ötödik ismét visszatért egy púpozott leveseskanál sóval. Összeharapott fogaimat bicskával feszítették szét, így tömték meg a számat sóval. Aztán újra kezdték a talpalást."

A szöveg hangsúlyos különbséget tesz a földszinti és az emeleti terem között. Az emeleti terembe, amely már egy másik lakáshoz tartozott, nem sikerült bejutnom. De az ablakok elrendezéséből és a ház alaprajzából következtetve sem alakjukban, sem méretükben nem különbözhetnek. Most ismét a földszinten vagyunk.

„Nem emlékszem, mikor került rá sor, reggel-e, délután-e, de annál inkább magam előtt látom, még ma is, azt a hatalmas bádog mosdótálat, amit a nyomozók vízzel háromnegyedig megtöltve behoztak. Rám parancsoltak, vetkőzzem le mezítelenre. Aztán egy készüléken át a villanyáram egyik pólusát a vízbe vezették, engem meg a mosdótálba ültettek. Most a másik pólust a testehez érintették. Előbb csak a hátamhoz, aztán mind kényesebb, érzékenyebb, kivált nyálkahártyával fedett pontokhoz. Szemben velem, gumibottal a kezében, egy korosabb, jólmegtermett nyomozó állt; kurta vörös haja, tüskés vörös bajusza szinte világított a félhomályban. Mellette, ugyancsak gumibottal fölfegyverkezve, egy birkózó termetű, bikanyakú, sötétbőrű fiatalember terpesztette szét lábát. A többiek Csöpinek becézték. Valahányszor az áramütésre önkéntelenül felugrottam, Csöpi és a lóarcú gumibotjukkal a vállamra sújtottak, majd visszanyomtak a mosdótálba."

„Kinyitották bilincsemet és betuszkoltak, ezúttal a második zárkába. De csak néhány percig tartózkodtam a nedves oduban, amikor kinyílt az ajtó és fölkísértek az emeletre. Nemsokára teremszerű szobába jutottam, akár az első délutánon. A T alakú asztalnál most is Péter Gábor elnökölt, a vezérkara vette körül. A T lábánál, jobboldalt, Rajk László állt. Engem a baloldalra irányítottak, hogy szembenézzünk egymással.

Rajk előtt az asztalon papírlapok hevertek, kezében hegyesre faragott ceruzát tartott. Zakót nem viselt, sem nyakkendőt; inge gyűrötten, félig nyitva lógott rajta, középszürke nadrágja – öv híján – mélyen csípője alá csúszott. Máskor pirospozsgás, de most hamuszürke arcát felém fordította, ám szeme kihunytan meredt rám. Rajk homlokredői kemény ráncokká mélyültek, kimerült vonásait pedig keresztben három párhuzamos barázda szelte át, akárha mindeniket léniával húzták volna meg. A tetteseken és a főnökeiken kívül ma sem

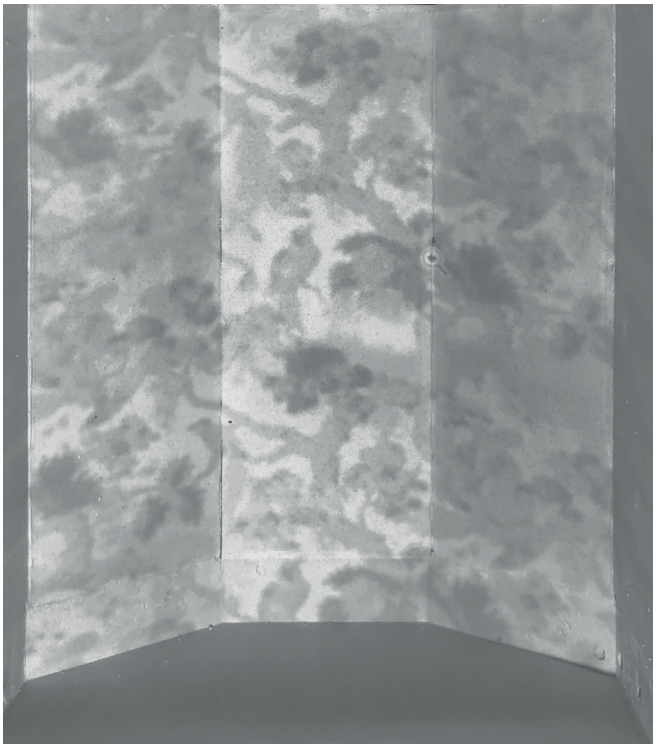

tudja senki, mit állhatott ki Rajk letartóztatásának első időszakában, s számomra is mindvégig rejtély maradt a volt miniszter arcát átszelő három vízszintes barázda."

A fényképezés után magára hagytuk a szobát, ahol a T alakú asztal állhatott. A rendőrék egy hónapra ezer forintot kértek a nyaralóktól ezért a szobáért. Csomagolás közben V. barátnője, I. is szóba került. A Rajk-per egyetlen Magyarországon élő koronatanúja, aki Szász Bélához hasonlóan (ő Londonban él), nem vállalta a hamistanúzást. És valószínű, hogy ő is megfordulhatott ebben a házban, mert amikor 1968 nyarán felkerestem óbudai lakásán, arra kérve, meséljen nekem, ő is egy bizonyos villáról beszélt, három vagy négy fáspincéről, amely zárkaként szolgált, s ahová fogságának első napjaiban, már halálra verve, a szomjúság és az éhség vízióitól gyötörten belökték. Elmesélte, hogy mikor kissé magához tért, úgy hallotta, mintha valahol zene szólna, tánczene, aztán észrevette, hogy zárkájának van egy kis ablaka, minden erejét összeszedve az ablakhoz vonszolta magát, sőt, fel is húzódzkodott, s akkor azt látta a berácsozott üvegen át, hogy a fák közé kifeszített drótokon lampionok világítanak, s párok táncolnak a gyepen. Biztos volt benne, hogy megőrült. De aztán jöttek érte, átvitték egy teremszerűen nagy szobán, ahol emberek üldögéltek, szólt a zene, tánczene, és innen is látni lehetett a lampionos kertben táncolókat.

Miközben I. mesélt hatvannyolc nyarán, én roszszul lettem. Egy ideig fegyelmeztem magam, kértem egy pohár vizet, aztán éreztem, lassan csúszok le a székről. I. az ágyára fektetett, és hidegvizes borogatást tett a szívemre.

„Amikor a T alakú asztal talpánál hajdani egyetemi kollégámat bámultam, nem jutott eszembe groteszk helyzetünk, se az, hogy milyen jövő les ránk. Minden figyelmemet a három vízszintes ránc kötötte le. Az a kényszerképzetem támadt,

hogy Rajk arca a barázdák vonalán menten szé-te-sik. Ekkor Péter Gábor a nevemet kiáltotta."

H. azt ajánlotta Péter Gábornak, hogy írja meg az emlékiratait, ez az egyetlen jó, amit még tehet.

I. minden valószínűség szerint nem fogja már megírni az emlékiratait, néhány éve nagyon beteg. Úgy mesélte, hogy abban a bizonyos házban, ahol kerti ünnepély volt, egy orosz tiszt hallgatta ki, négyszemközt voltak, és németül beszéltek.

„Nem hinném, hogy a papos képű orosz, alapterészeténél fogva, bármi kegyetlenkedésben örömét lelte volna, inkább talán lágyságra és érzelgősségre hajlott. Amikor másodnap visszatért az ebédjéről, egy fehér papíron három barackot tett elém. Nem annyira az ilyen és hasonló gesztusok tényében, inkább módjukban, mindannyiszor valamiféle adakoznivágyó humánum nyomát véltem fölfedezni. Ezért képzelem, hogy nem indulatból, esetleg nem is a saját elhatározásából villanyoztatott, hanem csupán egy kötelező rituálának tett eleget."

Letartóztatása előtt I. szerelmes volt egy jugoszláv férfiba, akit feltételezése szerint szándékosan vertek a szomszédos szobában; megölték.

„Négy kísérőm ismét a följáró felé irányított. Elhaladtunk az első emelet szárnyas ajtaja mellett, magunk mögött hagytuk a második emeletet, hogy a keskenyedő lépcsőházban tovább haladjunk az ugyancsak fekete redőnyökkel borított ablak előtt. Jobbra, egy kiszögellésben, vasajtó látszott, amihez, megvallom, borzongató sejtelemként, de minden kézzelfogható ok nélkül, azt a gyanút fűztem, hogy egyenest a mélybe nyílik. Hanem elhagytuk a vasajtót is, és a lépcsősor végén betuszkoltak egy hatszögletű helyiségbe. Mindenik falat, az ajtóét kivéve, csaknem kitöltötték a lapos, téglalap alapú ablakok, amik szintúgy halott feketén révedeztek, akár társaik a lépcsőházban. Pedig a körbefutó ablaksor toronyszobára vallott, ahonnan bizonyára szívderítő kilátás nyílt a budai hegyekre, sőt talán a városra is."

„Ezután nem egyszer nyílt ki zárkám ajtaja az éjszaka kellős közepén. Öt-hat komor férfi vett körül, megbilincseltek, autóba ültettek s vittek eleget."

Letartóztatása előtt I. szerelmes volt egy jugoszláv férfiba, akit feltételezése szerint szándékosan vertek a szomszédos szobában; megölték.

„Négy kísérőm ismét a följáró felé irányított. Elhaladtunk az első emelet szárnyas ajtaja mellett, magunk mögött hagytuk a második emeletet, hogy a keskenyedő lépcsőházban tovább haladjunk az ugyancsak fekete redőnyökkel borított ablak előtt. Jobbra, egy kiszögellésben, vasajtó látszott, amihez, megvallom, borzongató sejtelemként, de minden kézzelfogható ok nélkül, azt a gyanút fűztem, hogy egyenest a mélybe nyílik. Hanem

elhagytuk a vasajtót is, és a lépcsősor végén betuszkoltak egy hatszögletű helyiségbe. Mindenik falat, az ajtóét kivéve, csaknem kitöltötték a lapos, téglalap alapú ablakok, amik szintúgy halott feketén révedeztek, akár társaik a lépcsőházban. Pedig a körbefutó ablaksor toronyszobára vallott, ahonnan bizonyára szívderítő kilátás nyílt a budai hegyekre, sőt talán a városra is."

„Ezután nem egyszer nyílt ki zárkám ajtaja az éjszaka kellős közepén. Öt-hat komor férfi vett körül, megbilincseltek, autóba ültettek s vittek kifelé a városból. Amikor a rohanó autóban, a beragasztott szemüveggel megvakítva, két nyomozó között szorongtam, és a kocsi merészen kanyargott a csöndes utcákon, majd a hegyiutak szerpentinjein, és csak a motorzúgás és a fékek csikorgása volt hallható, de se emberi lény hangja, se más jármű zaja, nemcsak Farkas fenyegetése járt eszemben, hanem még vallásos gyerekkorom is, amikor könnyű halálért imádkoztam. S a tarkónlövés ilyennek tűnt. Ám rendszerint csupán valami titkos villa pincéjébe jutottam, mert az ÁVH, főleg a budai hegyekben, számos ilyen és hasonló nyaralószerű házzal rendelkezett, mint a T-asztal épülete, ahol első napjaimat töltöttem, majd később Rajkkal szembesítettek. Így lassanként megszoktam a néma éjszakai utazásokat, és ha eleinte lúdbőrözött is a hátam, hovatovább alig foglalkoztatott már a gondolat, vajon visszatérek-e majd?" Az idézeteket Szász Béla könyvéből vettem.

Persze az egyezések ellenére sem állíthatom teljes bizonyossággal, hogy azt a házat találtam volna meg, de talán egyiket a sok közül.

Csupán valószínűségekről beszélhetek. És arról a pillanatról, mikor is egy harmincöt éves férfi egy hatvanöt éves férfival ül szemben, csöndesen beszélgetnek, s szépen hajlított poharakban görög konyak csillog az asztalon.

De mindez már később, hét óra körül történhetett. Egy órával annak utána, hogy az Egyetemi Könyvtárral szemben málnaturmixot ittunk a tejbárban, K. átadta nekem a közös naplót, s ebből megtudtam, hogy aznap november huszonharmadika volt, szerda, hiszen az előre megszabott menetrend szerint kaptam kézhez.

Aztán szombatról vasárnapra virradó éjjel írtam ezt bele.

Az eső csendesen esett.

Írjátok tovább.